

Jämställdhet i språkundervisning

Artikeln handlar om hur du, utifrån relevant forskning, kan utveckla din undervisning till att bli mer jämställd.

Att beskriva sig som en läsare kan vara förknippat med att skapa femininitet, vilket i så fall kan förklara pojkars relativt sett sämre resultat än flickors i ämnet svenska. Vilka metoder kan du använda för att motverka denna utveckling utan att samtidigt förstärka andra traditionella könsmonster?

Problemet

Delegationen för jämställdhet i skolan har pekat ut skillnader i pojkars och flickors resultat i svenskämnet som ett prioriterat område för skolan ur ett jämställdhetsperspektiv: "En satsning på läsning kan minska könsskillnader i skolprestationer, och ge stöd åt både flickor och pojkar med läs- och skrivsvårigheter" ([SOU 2010:99](#) s239). Ökade kunskaper i svenska språket ses här som ett sätt att motverka skillnader inte bara i svenskämnet som sådant, utan också som något som är angeläget för hela skolan och inte bara för svenskläraren. De senaste läroplanerna, Lgr11 och Lgy11, understryker också att svenskämnet är en angelägenhet för samtliga lärare.

Språkförståelse kan också kopplas till möjligheter att förstå och sätta sig i andra människor, främst genom läsning av skönlitteratur. Om detta är fallet, och pojkar och flickor presterar olika bra, kanske vi också står inför ett demokratiproblem. Att sätta sig in i andra människors liv är en grundförutsättning för att vi i demokratiska samtal skall kunna förstå våra konsekvenser för andra människor, samt också känna empati med dessa andra.

Forskning

Gunilla Molloy har i sin bok "När pojkar läser" (Molloy, 2007) problematiserat hur pojkar resonerar kring läsning och bekräftar uppfattningen av att läsning tycks vara kopplad till bilden av en flickidentitet snarare än till en pojkidentitet. Det tycks alltså vara lättare för flickor att identifiera sig som läsare än vad det är för pojkar. Enligt den här studien tycks det också vara mer lockande för pojkarna att läsa om eleverna själva får välja sina böcker. Gunilla Molloy menar dock att samtalen om litteraturen är centrala vilket kräver att eleverna läser samma böcker. En konsekvens av detta resonemang blir alltså att välja böcker som pojkar tycker om till hela klassen.

Att på olika sätt välja böcker som lockar pojkar till läsning motverkar här syftet att öka pojkars förmåga att sätta sig in i andra människors liv. Det finns också en risk att vi skapar en litterär kanon i svenskämnet som i ännu högre utsträckning än idag präglas av litteratur som har manliga protagonister. Molloy bekräftar också att det är möjligt att ta fram 30 ex av "Flugornas herre" som handlar främst om pojkar och som är en mer maskulint präglad berättelse och som hela klassen läser med behållning. Däremot går det inte lika lätt att läsa "Sandor / Ida" eller "Anne på grönkulla" eftersom pojkarna tenderar att protestera mot detta i högre utsträckning (Molloy, 2007) .

Carin Holmberg har i sin avhandling (Holmberg 1999) studerat par som uttalar sig som jämställda och hur de detta till trots ger uttryck för ett *assymetriskt rollövertagande*, d.v.s. att kvinnor sätter sig in i hur män känner sig men att det omvända inte tycks vara lika självklart. En fråga i relation till detta att ställa sig är om skolan också bidrar till att bygga upp detta assymetriska rollövertagande. Genom att plocka fram litteratur till hela klassen utifrån att den skall locka pojkar riskeras alltså två saker. Dels att den litterära mångfalden gås om miste och att kvinnliga protagonister riskerar att försvinna ur svenskämnets litterära kanon. Dels att vi inte ifrågasätter det assymetriska rollövertagandet och därmed befäster en del av de traditionella könsmonster som vi förväntas motverka i skolan (Lgr11). Annorlunda uttryckt kan vi säga att en sådan undervisning kräver av flickor att sätta sig in i pojkars vardag, men inte tvärtom.

Värt att notera, och som delegationen för jämställdhet i skolan också betonar, är att det finns "många flickor som har läs- och skrivsvårigheter, liksom det finns många pojkar som läser och skriver med liv och lust" (SOU 2010:99 s239). Det kan också vara så att andra faktorer eller kategorier spelar roll för att förklara elevernas möjligheter i skolan, så som socioekonomisk bakgrund, modersmål i hemmet. Att väga in andra förklaringar kallas med ett annat ord för *intersektionalitet*. Fanny Amjörnsson (2004) och Marie Nordberg (i Frangeur, 2008) har problematiserat våra schablonmässiga bilder av flick- respektive pojkroller i skolan.

Genrepedagogiken erbjuder en förståelse av svenskämnet och språkets grammatik som innebär att fokusera på olika genrens syften, struktur och språkliga drag. Detta innebär på ett sätt ett skifte i synen på vad som är korrekt grammatik exempelvis. Det innebär också att varje ämne i skolan har sin egen genre. Är det möjligt att undervisningen i språk, genom att fokusera på förståelsen av olika genrer i språket, att det blir lättare att undvika

att kopplingen mellan femininitet och en läsidentitet blir så tydlig och framträdande?

Metoder

Hur skall då skolan arbeta för att motverka de skillnader som finns i pojkars och flickors resultat främst i svenskämnet och för att motverka pojkars brist på rollövertagande? Här kommer vi att presentera några metoder som vi vill angripa problemet utifrån.

Samtal om litteraturen

Gunilla Molloy (2003, 2007) betonar samtalet om litteraturen som lika viktigt som själva läsningen. Det tycks inte vara lika problematiskt för pojkar att identifiera sig med samtalet om litteratur som med själva läsningen i sig. Hon menar alltså att detta kan vara en ingång, att skapa motivation via intressanta diskussioner om litteraturen snarare än att välja litteratur som i sig skall locka. Hon visar med ett exempel att Selma Lagerlöfs "Herr Arnes penningar" innehåller teman som är allmängiltiga och som kan diskuteras av samtliga". Molloy tycker sig också ha funnit att pojkar och flickor i högre grad intresserar sig för olika slags texter och att stimulans till läsning inte behöver gå via just skönlitterära texter, utan kan vara historiska och samhällskritiska exempelvis.

Genom att betona betydelsen av läsning och samtal om litteraturen kanske du kan motivera och utveckla jämställdheten också i termer av demokrati. Genom att undvika att låta pojkar och flickor läsa det som de själva vill, utan istället erbjuda intressanta samtal om litteratur, som de annars inte skulle ha valt, erbjuder du möjligheten att utveckla också en förmåga att sätta sig in i andras liv, göra rollövertaganden, och på sätt främja jämställdhetsutveckling.

Genrepedagogik och Reading to learn

Inom det som går under beteckningen *genrepedagogik* är inte mängden läst litteratur det viktigaste ([Stockholm utbildningsförvaltningen, 2009](#)). Istället betonas att språket inte kan ses som *ett* språk, utan att vi inom varje aktivitet har ett visst språk, en viss *genre*, som också kräver att man förstår hur just denna genre är uppbyggd. Förståelsen av språk bygger här på dess kommunikativa del, vad som kommuniceras, vilka betydelser som finns i språket främst. Detta innebär också att ett ökat kunnande *om* språket som finns inom det egna ämnet också kan användas för att utveckla undervisningen. Utgångspunkten är alltså inte att det finns *ett* korrekt språk, utan att det finns olika sätt att skapa mening i olika sammanhang. Att på ett fruktbart sätt kunna ett språk innebär alltså att kunna kommunicera med andra så att mottagaren förstår budskapet på det sätt som är avsikten.

Reading to learn (R2L) kan betraktas som en genrepedagogisk metod som utvecklats under 2000-talet och som betonar att läsningen är nödvändigt också för att lära sig skriva en viss genre (Rose/Martin, 2012). För att förstå hur mening skapas inom en viss genre krävs också att texter inom denna läses och granskas. Inom R2L har alltså ett antal redskap för att öka läsförståelsen utvecklats. R2L har också utvecklats utifrån Bernsteins teorier om *pedagogic discourse* som belyser hur lärarens interaktionsmönster hjälper till att reproducera och skapa ojämlikheter i klassrummet. Bernstein har kunnat konstatera att den interaktion i klassrummet som bygger på att läraren ställer frågor och eleverna svarar inte sällan leder till att de elever som redan kan mycket lär sig ännu mer. Detta leder till att elevernas ojämlika förhållanden inledningsvis förstärks. R2L innebär istället att läraren förbereder frågor som samtliga elever skall kunna svara på.

Båda dessa metoder utgår från liknande teoretiska förståelse av språk och har båda strävan att erbjuda en metod för att undervisa i språk för elever med mycket varierande förkunskaper. Metoderna visar sig vara ett gynnsamt verktyg för alla elever men att elever med sämst språkliga förutsättningar visat på störst utveckling. För R2L är ett uttalat mål också att utjämna klyftan mellan elever med olika förutsättningar. Därmed finns också en ambition som rimmar väl med skolans mål att ge möjligheter för alla elever att klara målen i skolan. Lärare som arbetat med R2L kan också vittna om att pojkar, som ofta klarar svenskämnet sämre än flickor av anledningar vi beskrivit ovan, också presterar klart bättre med dessa metoder.

Sammanfattningsvis

Att låta elevernas läslust styra språkutveckling i skolan riskerar, som beskrivit ovan, till att pojkar och flickor lär sig rollövertagande i olika hög utsträckning, vilket kan förstås som ett demokratiproblem, och att pojkar inte presterar lika bra som flickor.

Det genrepedagogiska förhållningssättet försöker undvika att utgå från pojkars och flickors intressen och läslust genom att introducera pedagogiska verktyg som läraren använder sig av i arbetet med elevernas litteracitetsutveckling. Tanken är alltså att eleverna i sin tur skall få verktyg att förstå och att skapa texter inom olika genrer. Detta innebär också att de konnotationer till olika maskulinitets- och femininitetskonstruktioner kan minska i betydelse, vilket också kan göra det lättare för pojkar att prestera i ämnet.

På motsvarande sätt har Gunilla Molloy också betonat samtalet som litteraturen som en ingång för att komma åt att läsa och samtala om litteratur med elever.

Referenser

- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Diss. Stockholm: Univ., 2004. Stockholm.
- D. Rose, J.R Martin (2012), *Learning to Write, Reading to Learn – Genre, Knowledge and Pedagogy in the Sydney School*. Equinox Publishing Ltd, UK
- Frangeur, R. & Nordberg, M. (2008). *Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Holmberg, C. (1999). *Det kallas kärlek: en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Göteborg: Anamma.
- Molloy, G. (2003). *Att läsa skönlitteratur med tonåringar*. Lund: Studentlitteratur.
- Molloy, G. (2007). *När pojkar läser och skriver*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- SOU 2010:99
- Stockholm. Utbildningsförvaltningen (2009). *Många trådar in i ämnet: genrepedagogiskt arbete i Knutbyskolan*. Stockholm: Utbildningsförvaltningen.